УДК 613.96: 377.35

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МЕДИЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ВИПАДКУ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ

А. М. Швець

ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків» НАМН України

Увагу акцентовано на важливості розв'язання питання професійного самовизначення і вибору професії. Зазначено, що кожна професія висуває свої вимоги як до індивідуальних якостей, так і до психофізіологічних особливостей і стану здоров'я. Доведено, що у зв'язку з цим важливим соціально-економічним завданням є створення та послідовний розвиток державної системи профорієнтації, що охоплює всю територію, всі категорії учнів і забезпечує молоді рівні можливості отримання профорієнтаційних послуг. Наголошено на тому, що система професійної орієнтації має стати невід'ємним елементом кадрової політики і включати поєднані системи безперервної освіти.

Ключові слова: *здоров'я, профконсультація, профорієнтація, підлітки.*

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ МЕДИЦИНСКОГО ИНФОРМИРОВАНИЯ ПОДРОСТКОВ ПРИ ПРОФОРИЕНТАЦИИ

А. Н. Швец

Внимание акцентировано на важности решения проблемы профессионального самоопределения и выбора профессии. Подчеркнуто то, что каждая профессия предъявляет свои требования как к индивидуальным качествам и способностям, так и к психофизиологическим особенностям и состоянию здоровья. Доказано, что в связи с этим важной социально-экономической задачей является создание и последовательное развитие государственной системы профориентации, охватывающей всю территорию, все категории учащихся, а также обеспечивающей молодежи равные возможности получения профориентационных услуг. Постулировано утверждение, что система профессиональной ориентации должна стать неотъемлемым элементом кадровой политики и включать соединенные системы непрерывного образования.

Ключевые слова: *здоровье, профконсультация, профориентация, подростки.*

MODERN ASPECTS OF HEALTH INFORMATION IN TEENAGERS PROFESSIONAL ORIENTATION

A. M. Shvets

The problem of professional self-determination and profession choice has objective sources and reasons. Among people, as among professions, there are persistent differences. Each profession requires some individual qualities, physiological characteristics and health state. Every student needs to answer the question: "Who to be?", taking into account these factors. An important socio-economic objective is to create the state system of vocational guidance, covering the entire territory and all categories of students and provides young people an equal opportunity to obtain career guidance services. Career guidance should be an integral part of personnel policy and include a continuous education and effective employment. The school is not provided with such a system, work with students is made only indirectly. Targeted measures at the stage of pre-profile education should help students to understand themselves. Such a system is professional orientation as scientifically grounded system of measures aimed at helping young people in professional self-orientation.

Keywords: *health, professional consultation, professional orientation, teenagers.*

Школяр має право на вільний вибір професії, але одного бажання працювати за певним фахом та інтересу до нього недостатньо. Підставою для свідомого вибору має бути цілий комплекс знань і вмінь, тобто готовність до вибору професії. Вона може бути результатом тривалого педагогічно спрямованого процесу професійного самовизначення учнів. У цьому сутність педагогічного аспекту професійної орієнтації взагалі й орієнтації школярів на робітничі професії зокрема. Ключову роль у профорієнтації випускників відіграє інформація про зміст, умови, організацію, оплату праці, її вимоги до організму й особистості, можливості професійно-кваліфікаційного росту, кадровий попит [7]. Вибір професії, прийняття рішення про місце навчання відбуваються в результаті зіставлення інформації за всіма цими позиціями й залежать від їх об'єктивного змісту та розуміння кожним випускником [2].

Якщо розпочати проводити системну профорієнтаційну роботу в базовій школі, то до моменту переходу в старшу школу і вибору профілю для продовження освіти в учня

вже будуть сформовані стійкі професійні вподобання. Вибір має відбуватися не тільки відповідно до інтересів, схильностей школяра й потреб ринку праці, а й зважаючи на стан його здоров'я, психофізіологічні особливості та відхилення [5].

Обмеження при виборі професії потребують не тільки підлітки, які страждають на хронічні захворювання, а й ті, які мають певні функціональні порушення та відхилення. Робота, що ставить підвищені вимоги до функціонального стану органів і систем, може сприяти переходу функціональних розладів в органічні захворювання. Основний принцип у цьому випадку — підбір такого виду діяльності, який би не лише не погіршував стану здоров'я, а й сприяв корекції відхилень. Саме тому суть профорієнтаційної роботи полягає в підготовці учня до обґрунтованого вибору професії, що задовольняє не тільки особисті інтереси й суспільні потреби, а й оптимально підходить йому за станом здоров'я [4].

Серед основних видів профорієнтаційної діяльності виділяють професійну інформацію, професійне виховання, професійну консультацію, професійну діагностику, професійний відбір, професійну адаптацію.

Професійна інформація як основний елемент профорієнтації передбачає повне й усебічне знайомство учнів зі світом професій, із правилами вибору професії, із соціально-економічними, психологічними та медико-фізіологічними аспектами вибору професії і, найголовніше, з вимогами, що висуваються професією до стану здоров'я. Це є найважливішою передумовою для вироблення готовності до професійного вибору. Починати цю роботу можна з 1 класу, поступово, від класу до класу розширюючи й ускладнюючи інформаційне коло. Організатором має бути класний керівник, а питання профінформування повинні органічно увійти в план виховної роботи з класом. Це можуть бути бесіди, класні години, екскурсії профорієнтаційної спрямованості. До проведення цих заходів можна залучити психолога, членів батьківського комітету, лікаря, шкільні організації, представників підприємств і організацій району, які, відповідно до своєї професійної компетентності, інформуватимуть учнів [2]. Професійна інформація може включати в себе бесіди, лекції, телерадіопрограми профорієнтаційного спрямування, кінолекторій щодо професій, екскурсії на підприємства й установи, у професійно-технічні (ПТНЗ) та вищі (ВНЗ) навчальні заклади, зустрічі з керівниками підприємств та робітниками.

Інформаційний супровід профорієнтаційної роботи в школах може складатися зі збірників довідкових матеріалів про ВНЗ та ПТНЗ, путівників зі спеціальностей, пам'яток, підготовчих курсів для вступників до ВНЗ, ПТНЗ, днів відкритих дверей, інформації про централізоване тестування, презентацій, щомісячних інформаційних бюлетенів. Важливим є те, що учень має бути не пасивним поглиначем інформації про вибір професії, а активним учасником у визначенні свого подальшого шляху.

На думку медиків, основні напрямки інформування учнів при проведенні профорієнтації мають стосуватися, в першу чергу, показань та протипоказань до певних видів професій, до того ж, із віком ця інформація повинна збільшуватися в обсязі й ускладнюватися від абстрактних понять до конкретних протипоказань. Також необхідно знайомити учнів з вимогами, які кожна робітнича професія висуває до фізичних, психофізіологічних якостей працівника, його здоров'я, рівень яких залежить від змісту, характеру й умов праці. Відомо, що до 90 % школярів, вибираючи професію, взагалі не оцінюють власні здібності до тих чи інших видів діяльності, не враховують можливість професійної непридатності до деяких із них.

Медичні протипоказання до вибору професії найчастіше зумовлені двома причинами:

1) характер праці або умови виробничого середовища, які можуть мати згубний вплив на перебіг хронічного захворювання, спричиняти його загострення і прогресування;

2) наявність захворювання, анатомічного або фізіологічного дефекту, що перешкоджає якісному виконанню роботи [14].

На підставі результатів лікарського обстеження підлітка, урахування санітарно-гігіє-

нічних умов бажаної професії, здібностей і нахилів підлітка, педагогічної характеристики, що включає характер, ступінь відповідальності, зосередженість, особливості реакції, успішність, інтерес до окремих галузей знань, складається лікарсько-профконсультаційний висновок. У ньому має бути сформульована відповідь щодо відповідності чи невідповідності стану здоров'я підлітка обраній праці, а також подано рекомендації щодо низки професій, які більшою мірою відповідають стану здоров'я учня [1].

Профконсультаційна професіограма, крім фізіологічних і психофізіологічних особливостей праці, має відображати характеристику санітарно-гігієнічних умов, у яких вона відбувається, оскільки саме чинники виробничого середовища висувають суттєві вимоги до організму працівника, особливо до стану його здоров'я, що є першорядним під час проведення профконсультації [10].

Достатня інформованість про вплив професійних чинників на організм і можливе погіршення здоров'я під їх впливом, про вимоги, що висуваються різними видами праці до працівника, професійно значущих психофізіологічних функцій і якостей, є запорукою успішності освоєння професії та роботи в ній [13].

На жаль, як уже зазначалося, в нашій державі ще не сформовано системи єдиної централізованої профорієнтації, на відміну від розвиненіших країн. Спільним для них є те, що різні інститути системи освіти разом із мережею державних і приватних служб зайнятості (агентств і бюро з працевлаштування) складають головні елементи організаційної структури профорієнтації молоді [12].

Одну з найрозвиненіших систем профорієнтації має США, де профконсультація здійснюється впродовж усього терміну навчання дитини. Цю роботу виконує профконсультант, який у своїй діяльності використовує не тільки загальноприйняті методи (анкетування, тестування, бесіду, знайомство зі світом професій), а й специфічні для профорієнтації у США, наприклад, складання на кожного учня досьє, у якому є відомості про сім'ю учня, соціальне становище, успішність і результати тестів, опис бажаних предметів, здібності, інтереси, фізичний стан та стан здоров'я, позашкільні заняття, а також наявний досвід роботи за професією [11].

Перед молоддю у США ставиться завдання створення кар'єри і постійного підвищення рівня конкурентоспроможності, можливої перекваліфікації в разі потреби. У зв'язку з цим розроблено нові програми, наприклад, програму «Від школи до роботи», метою якої є поліпшення підготовки молоді до самостійного трудового життя. Особливістю цієї програми є практикоорієнтована підготовка до вибору професії, з можливістю реально попрацювати в якій-небудь сфері (обслуговування, охорона здоров'я, освіта), при цьому підприємці активно надають робочі місця школярам. Ця програма охоплює шкільний вік від 13 до 19 років і складається з двох напрямків: для учнів, які після школи планують продовжувати навчання, а також для учнів, які мають намір після закінчення школи йти працювати. Така програма успішно працює в разі ринкової економіки, яка існує й активно розвивається у США, тому й активно реалізується [9].

Профорієнтація в Японії привертає особливу увагу: впродовж кількох десятиліть тут використовується «F-тест», який розробив професор Фукуяма. Його нововведення полягають у так званих «практичних пробах». Щороку учні 7–9 класів проходять фахові випробування, вибираючи роботу, умови якої не відрізняються від реальних, із 16 галузей. Школярі за три роки можуть пройти до 48 таких випробувань, результати заносяться в «F-тест». Навіть не отримавши спеціальної освіти, молодий японець зможе знайти собі роботу. Для студентів вищих навчальних закладів проводять профвідбір на вакантні місця у фірми (тестування, медичне обстеження). Японці вважають, що фахівець має бачити роботу фірми з усіх боків, тому спеціалісти не затримуються довго на одній посаді, вони працюють у різних відділах, а також удосконалюють свої навички впродовж усього життя [6].

Як ми бачимо, і в США, і в Японії під час профорієнтації акцент робиться на практичних заняттях: це результативно й особливо

актуально в сучасному суспільстві. Великий плюс профорієнтації у США — організація діяльності на всіх шкільних етапах. У розвинених країнах, разом із допомогою у виборі професії, пріоритетним є формування самостійності, вміння оцінювати себе в контексті ринку праці, прагнення до професійної конкурентоспроможності й мобільності. У контексті організації допрофільної підготовки є використання активних форм і методів навчання, організація професійних проб і трудових практик [8].

ВИСНОВКИ

Нині актуальність медичного розділу профконсультації зростає у зв'язку з ускладненням сучасних професій, підвищенням вимог до організму працюючих. Часто ці вимоги набувають різко вираженого специфічного характеру й передбачають наявність у працівника високого рівня розвитку певних функцій. Це призводить до того, що не всі підлітки, які претендують на освоєння подібних професій, мають психофізіологічні можливості для оволодіння ними або для адаптації до умов і характеру роботи (монотонність, нервово-емоційне напруження тощо).

Надзвичайно важливо вчасно звернути увагу учнів на важливість урахування стану здоров'я під час вибору професії та вступу до профільного навчального закладу. Фахівці з профорієнтації та співробітники шкіл мають доносити інформацію про це всім учням. Виняткова важливість роботи в цьому напрямку для благополуччя цивілізованої держави не викликає сумнівів.

Необхідно *в перспективі* розробляти комплекс медико-профілактичних та медико-просвітницьких заходів щодо донесення профорієнтаційної інформації до підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Донецкий А. М.* Профориентация населения — важное условие эффективной занятости / А. М. Донецкий, Н. А. Крылова // Вестник ВГУ. — 2011. — № 1. — С. 226–228.
2. *Медведева М. А.* Почему люди так редко работают по выбранной специальности / М. А. Медведева // Наука, техника и образование. — 2014. — № 1. — С. 103–106.
3. Основы профориентологии : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. И. Вершинин, М. С. Савина, Л. Ш. Махмудов [и др.]. — М. : Академия, 2009. — 178 с.
4. *Парнов Д. А.* Социально-педагогический компонент профессиональной ориентации школьников / Д. А. Парнов // Социальная педагогика. — 2011. — № 6. — С. 107–111.
5. *Попович А. Э.* К вопросу о профессиональном самоопределении выпускников общеобразовательных школ / А. Э. Попович // Социально-гуманитарные знания. — 2011. — № 2. — С. 169–177.
6. *Файзрахманова А. Л.* Использование зарубежного опыта в профориентационной деятельности / А. Л. Файзрахманова // Молодой ученый. — 2013. — № 8. — С. 442–444.
7. *Шубочкина Е. И.* Оптимизация трудовой деятельности учащихся, работающих в свободное от учебы время / Е. И. Шубочкина, В. Ю. Иванов // Материалы I Конгр. Рос. общества школьной и университетской медицины и здоровья. — М., 2008. — С. 195–196.
8. *Abele A. E.* The longitudinal impact of self-efficacy and career goals on objective and subjective career success / A. E. Abele, D. Spurk // Journal of Vocational Behavior. — 2009. — Vol. 74, № 1. — P. 53–62.
9. *Birnbaum A. S.* Adolescent physical development and health / A. S. Birnbaum, M. R. Linver // Adolescent Development and School Achievement in Urban Communities : Resilience in the Neighborhood. — 2012. — P. 53–64.
10. Career guidance for yong people : The impact of the new duty on schools / by authority of House of Commons Education Committee // Sixth Special Report of Session. — 2013. — P. 1–16.
11. *Gerber M.* An ampirical investigation and validation of types of career orientation / abstract dis.…dr. philosopher science / M. Gerber. — Berne : University of Berne, 2009. — 5 p.

12. *Prader A.* Physical growth of swiss children from birth to 20 years of age. First Zurich longitudinal study of growth and development / A. Prader, R. H. Largo, L. Molinari // Helvetica paediatrica acta. Supplementum. — 2011. — T. 52. — P. 1–125.
13. *Saris W. H.* M. The assessment and evaluation of daily physical activity in children. A review / W. H. M. Saris // Acta Pædiatrica. — 2011. — T. 74, № 318. — P. 37–48.
14. *Valcour M.* Family and career path characteristics as predictors of women's objective and subjective career success : Integrating traditional and protean career explanations / M. Valcour, J. J. Ladge // Journal of Vocational Behavior. — 2008. — Vol. 73, № 2. — P. 300–309.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ХМАПО ПЛАТНИХ ЦИКЛІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ Й УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІКАРІВ НА 2017 РІК

КАФЕДРА СТОМАТОЛОГІЇ ТА ТЕРАПЕВТИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЇ

Зав. кафедри проф. В. Ф. Куцевляк *тел.: 705-45-41; 705-17-55*

Терапевтична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	17.10–23.10
Терапевтична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	22.11–21.12

КАФЕДРА ХІРУРГІЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЇ, ЩЕЛЕПНО-ЛИЦЕВОЇ ХІРУРГІЇ ТА СТОМАТОЛОГІЇ

Зав. кафедри проф. І. Г. Лісова *тел.: 349-83-36; 349-87-64*

Хірургічна стоматологія	26.04–01.06
Невідкладні стани в стоматології (для лікарів-стоматологів всіх профілів)	31.05–30.06
Хірургічна стоматологія (для лікарів стоматологічного профілю)	25.08–26.12
Діагностика та лікування пухлин щелепно-лицевої ділянки (для лікарів-стоматологів всіх профілів)	04.09–03.10
Стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	04.10–03.11
Хірургічна стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	01.09–30.12
Невідкладні стани в стоматології (для лікарів-стоматологів усіх профілів)	23.11–22.12

КАФЕДРА АКУШЕРСТВА ТА ГІНЕКОЛОГІЇ

Зав. кафедри проф. А. Ю. Щербаков *тел.: 756-04-94; 732-21-86*

Акушерство і гінекологія. Випуск 2017 р.	01.09–29.12

КАФЕДРА ДИТЯЧОЇ АНЕСТЕЗІОЛОГІЇ ТА ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ

Зав. кафедри проф. М. А. Георгіянц *тел.: 97-41-81*

Дитяча анестезіологія. Випуск 2017 р.	01.09–29.12